

Õiguskantsler

Villu Kõve
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 28.09.2021 nr nr 5-21-14/2

Meie 08.11.2021 nr 9-2/211993/2107724

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-21-14

Austatud Riigikohtu esimees

Küsisite arvamust põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse asjas, mis puudutab kohtu poolt (potentsiaalse) kostja andmete väljanõudmise võimalust.

Leian, et kõnealuses asjas on Harju Maakohtu algatatud konkreetne normikontroll lubatud ja **põhiseaduse §-ga 17 on vastuolus, et tsiviilkohtumenetluse seadustikus puudub regulatsioon, mis näeks selgelt ette võimaluse saada kohtult abi (potentsiaalse) kostja isikuandmete väljaselgitamiseks.**

I. Asjaolude lühikirjeldus

1. Maakohtule esitati taotlus algatada eeltõendamismenetlus. Taotlusest nähtub, et taotleja peab tema kohta Facebook Ireland Ltd (Facebook) grupi seinal tehtud postitust oma õigusi rikkuvaks, sest postitus sisaldab väärraid faktiväiteid ja (nendega seoses) ühtlasi kohatuid väärtushinnanguid (taotluse p-d 1.4–1.12). Taotleja soovib esitada hagi, milles ta palub kohut kohustada kostjat a) hoiduma edaspidi samade väidete ja hinnangute esitamisest, b) kinnitama hiljemalt 10 tööpäeva jooksul pärast kohtuotsuse jõustumist samas Facebooki grupis, et kostjal puuduvad igasugused andmed selle kohta, et ükski neist varem esitatud väidetest vastaks tõele, ja seega on tema avaldatud väited valed, ning c) hüvitama au ja hea nime kahjustamisega tekitatud mittevarelise kahju (p 1.14).

2. Taotleja leiab, et valeandmete ümberlükkamise kohustuse panemine andmete avaldajale on kannatanu tõhusa õiguste kaitse huvides (p 1.15). Taotleja ei tunne postituse teinud isikut postituse juures olnud nime järgi (p 1.3) ning kinnitab, et postituse tegija ei vastanud talle Facebooki kaudu saadetud kohtuvälisele pretensioonile ja blokeeris taotleja Facebookis (p 1.13). Sellest tulenevalt soovib ta esitada kohtule taotluse „[...] kohustada Facebook Ireland Ltd. esitama kohtule kostja IP-aadressi ja IP-aadressi kasutusaja kohta vähemalt isiku nimi, sünniaeg, aadress, e-post ning telefon ja kliendi seadme mac aadress, seadme operatsioonisüsteem ja veebilehitseja (sh veebilehitseja versioon)“.

3. Harju Maakohus keeldus 25.03.2021 määrusega eeltõendamismenetlust algatamast. Kohus leidis, et kostja isiku kindlakstegemiseks esitatud taotlust ei saa käsitada taotlusena tõendite kogumiseks eeltõendamismenetluses vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS)

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

26. peatükis sätestatud. Samuti ei pidanud kohus täidetuks TsMS §-s 244 sätestatud spetsiifilisi eeldusi, mis seonduvad tõendite kogumisega. Kohus osutas, et taotlejale on teada kommentaaride avaldaja, kes on Facebook Ireland Ltd., ning et taotlejal on võimalik pöörduda ka veebiplatvormi pidaja poole, juhtida tema tähelepanu õiguste rikkumisele ja paluda kommentaarid kõrvaldada. Taotlejal on võimalus selgitada vastavad asjaolud välja põhimenetluses. Seega asus kohus seisukohale, et avaldajal on võimalus oma õigusi kaitsta ning eeltöendamismenetluse algatamiseks puudub ka mõjuv põhjus. Kohus leidis, et Euroopa Liidu (EL) õigus ei luba ilma riigisisese õigusliku aluseta isikuandmeid koguda ega neid kolmandatele isikutele avaldada. Kohtu hinnangul puudub Eesti õiguskorras praegu õiguslik alus, mis võimaldaks avaldaja taotletud eesmärgil selliseid andmeid välja nõuda. Neil põhjustel ei pidanud kohus võimalikuks taotlust rahuldada ühelgi õiguslikul alusel.

4. Tallinna Ringkonnakohus tühistas 14.05.2021 määrusega Harju Maakohtu 25.03.2021 määruse ja saatis taotluse tagasi, et maakohus otsustaks uuesti selle menetluse võtmise üle. Ringkonnakohus leidis, et TsMS eeltöendamismenetlust puudutav regulatsioon ei sätesta *expressis verbis*, et eeltöendamismenetlust saab algatada ka kostja isiku kindlakstegemiseks. Ringkonnakohtu hinnangul ei tähenda see aga, et kohtul on selliste asjaolude väljaselgitamiseks eeltöendamismenetluse raames absoluutne keeldumisõigus (p 17). Ringkonnakohus märkis, et kui menetluskord või menetlusõiguse norm puudub, on kohus pädev tõlgendama kehtivat menetlusõigust põhiõigustega kooskõlas laiendavalt. Ringkonnakohtu hinnangul tuleb TsMS § 244 lõiget 1 tõlgendada laiendavalt selliselt, et eeltöendamismenetluse algatamine on lubatud ka selliste tõendite kogumiseks, mis võimaldavad kostja isiku kindlaks teha, juhul kui tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda (p 21). Ringkonnakohus viitas TsMS § 371 lõikele 2 ning selgitas, et kohus peab hagi menetluse võtmist otsustades hindama selle õiguslikku perspektiivikut. Kohus märkis, et neid põhimõtteid saab kohaldada ka eeltöendamismenetluse algatamise üle otsustades. Ringkonnakohtu hinnangul on TsMS §-s 371 sätestatud hindamine vajalik muu hulgas identifitseeritava kostja isiku isikuandmete kaitseks (p-d 22 ja 23).

5. Harju Maakohus keeldus 22.09.2021 määrusega eeltöendamismenetlust algatamast (resolutsiooni p 1) ja tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks menetlusnormide andmata jätmise füüsilise isiku tuvastamist võimaldavate isikuandmete väljanõudmiseks tsiviilkohtumenetluses kostja isiku tuvastamise eesmärgil (resolutsiooni p 2). Kohus leidis, et eeltöendamismenetluse sätted, millele avaldaja tugineb, ei võimalda kostja tuvastamise menetlust korraldada (p 14). Kohtu hinnangul puudub Eesti õiguskorras õiguslik alus selliste andmete väljanõudmiseks, mistõttu ei ole avaldust võimalik rahuldada ühelgi õiguslikul alusel ja avalduse menetlemisest tuleb keelduda (p 15). Eeltöendamismenetluse sätetele tuginemine oleks vastuolus ka EL-i õigusega (p-d 16–21). Kohus asus seisukohale, et inimesel on küll õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste kaitseks kohtusse, kuid puuduvad normid, mille alusel saaks kindlaks teha kostja isiku (nt veebis anonüümselt kommenteeriva isiku – p 24).

II. Taotletud isikuandmete töötlemise tehniline kirjeldus

6. Kui tekib vajadus selgitada välja veebiportaalis tehtud (anonüümse) postituse autor, siis on see tehniliselt võimalik üldjuhul järgmiselt.

7. Veebiportaali pidaja (näiteks Facebook) logidest saab postituse tegija võrguseadme Interneti-protokolli aadressi (IP-aadress). IP-aadress ei ole aga sellist laadi teave, mis võimaldaks eraldiseisvalt tuvastada selle võrguseadme lõppkasutaja ehk postituse tegija. IP-aadress võib olla püsiv, aga võib olla ka dünaamiline (erinevalt näiteks MAC-aadressist, mis omistatakse püsivalt

kindlale võrguseadmele, kuigi faktiliselt on ka MAC-aadress manipuleeritav), sest Interneti-teenuse osutaja võib sama IP-aadressi anda eri ajal erineva kasutaja (võrguseadme) kasutusse. Seega on vaja lisaks pöörduda Interneti-teenuse osutaja poole, kes võib anda infot IP-aadressi kasutanud võrguseadme kohta, lähtuvalt ühenduse kasutamise ajast (vt ka [elektroonilise side seaduse](#) (ESS) § 111¹ lg 3 loetelu, eriti p-d 3 ja 6, ja lõikes 4 nende andmete säilitamise kohustus side toimumise ajast ühe aasta jooksul,¹ ESS § 114¹ alusel on eeltoodud teabe kohtule esitamine sideettevõtjale kohustuslik). Sellisel viisil võib olla võimalik jõuda välja konkreetse võrguseadmeni ja selle omanikuni, kuid omanik ei pruugi kokku langeda konkreetse võrguseadet kasutanud füüsilise isikuga – näiteks juhul, kui võrguseade kuulub suurele ettevõttele või asutusele või kui tegemist on avaliku internetipunktiga, kus kasutajaid tõsikindlalt ei tuvastata. Kokkuvõtlikult: selliste toimingute kaudu võib olla võimalik jõuda postituse autorini, kuid see ei ole tehniliselt tagatud.

8. Lisaks tehnilisele poolele mõjutab andmete saamise võimalust andmete säilitamise valikuline või (õigusnormidest tulenev) kohustuslik aeg, andmete kustutamise võimalus ning andmete edastamise või sellest keeldumise normid (ja see, kas andmetöötledjad enda suhtes kehtestatud norme järgivad). Alati ei pruugi ka kohtu kasutuses olevad sunnimeetmed olla tulemuslikult rakendatavad (nt teise riigi jurisdiktsiooni all paikneva veebiportaali pidaja ja Interneti-teenuse osutaja puhul).

9. Portaali pidajal võib olla postituse tegija kohta ka muid andmeid, kui portaal nõuab kommenteerimiseks eelnevat registreerimist (nagu Facebookis). Paraku ei taga kasutaja selline registreerimine isiku tõsikindlat tuvastamist. See tähendab, et ka nende andmete abil ei pruugi olla võimalik konto tegelikku kasutajat tuvastada (seda omakorda võib raskendada asjaolu, et portaalikonto võib olla loodud kaaperdatud meilikontot kasutades või portaalikonto ise on n-ö kaaperdatud).

10. Niisiis ei ole tõsikindlalt tagatud, et ka kõiki mõistlikke jõupingutusi rakendades selgitatakse välja postituse tegija isik. Samas ei ole see välistatud ning postituste autoreid on seni kohtumenetlustes ka tuvastatud.

III. Vaidlusalused tsiviilkohtumenetluse sätted

Tsiviilkohtumenetluse seadustik

„§ 244. Eeltõendamismenetlus

(1) Poole taotlusel võib kohus kohtumenetluse ajal või mõjuval põhjusel enne menetluse algatamist määrusega korraldada eeltõendamismenetluse, kui vastaspool sellega nõustub või kui võib eeldada, et tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda. [...]

(2) Eeltõendamismenetluses võib korraldada vaatluse, kuulata üle tunnistaja või teha ekspertiisi või muu menetlustoimingut.

[...]

---

¹ Nende sätete puhul tuleb arvestada Euroopa Kohtu seisukohti, et direktiivi 2002/58 artikli 15 lõikega 1, koostoimes harta artiklitega 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõikega 1 on vastuolus seadusandlikud meetmed, milles on kuritegude ennetamiseks, uurimiseks, avastamiseks ja kohtus menetlemiseks ennetava meetmena ette nähtud liiklus- ja asukohaandmete üldine ja vahet tegemata säilitamine (06.10.2020 otsus La Quadrature du Net jt, C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, p 168) ning et neil eesmärkidel juurdepääsu võib anda vaid siis, kui teenuseosutajad on neid andmeid säilitanud kooskõlas direktiivi artikli 15 lõikega 1 (samam p 167). Vt ka Euroopa Kohtu suurkoja otsus, Prokuratuur C-746/18.

(5) Eeltõendamismenetluses kohaldatakse tõendite esitamise ja kogumise kohta sätestatud, kui käesolevas peatükis sätestatud ei tulene teisiti.

§ 245. Eeltõendamismenetluse algatamise taotlus

[...]

(2) Kui menetlus ei ole alanud, esitatakse taotlus kohtule, kes võib taotluse esitaja väitel arutada põhiasja. [...]

§ 246. Eeltõendamismenetluse algatamise taotluse sisu

[...]

(2) Kui tõendite kogumise taotleja ei nimeta vastaspoolt, peab ta kohtule põhistama mõjuva põhjuse, miks ta seda teha ei saa.

§ 247. Eeltõendamismenetluse algatamine

(1) Kohus lahendab eeltõendamismenetluse algatamise taotluse määrusega. Määruses märgitakse asjaolud, mille kohta tuleb tõendeid koguda, ja tõendid, mida on vaja koguda.

[...]

(4) Eeltõendamismenetluse algatamisest keeldumise määruse peale võib esitada määruskaebuse. Määruskaebuse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse peale ei saa Riigikohtule edasi kaevata.

§ 248. Vastaspoole kaitse eeltõendamismenetluses

(1) Kohus ei algata eeltõendamismenetlust, kui avaldaja ei põhista kohtule mõjuvat põhjust, miks ta menetluse vastaspoolt nimetada ei oska.

(2) Kui eeltõendamismenetlus algatatakse taotluse alusel, milles vastaspoolt ei ole märgitud, võib kohus määrata tulevase vastaspoole esindajaks eeltõendamismenetluses advokaadi, kes kaitseb tulevase vastaspoole huve tõendite kogumise juures. Advokaadi tasu ja kulud mõistab kohus riigi õigusabi seaduses ettenähtud ulatuses määrusega välja avaldajalt ja võib kohustada avaldajat enne eeltõendamismenetluse alustamist tasuma selleks ettenähtud kontole mõistliku ettemakse. Ettemakse tasumata jätmise korral võib jätta eeltõendamismenetluse algatamata. [...]"

IV. Euroopa Liidu õiguse asjakohased sätted

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta² (isikuandmete kaitse üldmäärus; IKÜM) põhjenduspunkt 4:

„[...] Õigus isikuandmete kaitsele ei ole absoluutne õigus, vaid seda tuleb kaaluda vastavalt selle ülesandele ühiskonnas ning tasakaalustada muude põhiõigustega vastavalt proportsionaalsuse põhimõttele. Käesolevas määruses austatakse kõiki põhiõigusi ning peetakse kinni aluslepingutes sätestatud ja hartas tunnustatud põhimõtetest, eelkõige õigusest era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladuse austamisele, isikuandmete kaitsest, mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusest, sõna- ja teabevabadusest, ettevõtlusvabadusest, õigusest tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele ning kultuurilisele, usulisele ja keelelisele mitmekesisusele.

² ELT L 119, 04.05.2016, lk 1–88.

Põhjenduspunkt 40

Töötlemise seaduslikkuse tagamiseks tuleks isikuandmeid töödelda asjaomase andmesubjekti nõusolekul või muul õiguslikul alusel, mis on sätestatud õigusaktis, kas käesolevas määruses või käesolevas määruses osutatud muus liidu või liikmesriigi õigusaktis, sealhulgas siis, kui vastutav töötleja peab täitma talle kehtivaid juriidilisi kohustusi või kui tuleb täita lepingut, mille osaline andmesubjekt on, või selleks, et võtta andmesubjekti taotlusel enne lepingu sõlmimist meetmeid.

Põhjenduspunkt 41

Kui käesolevas määruses osutatakse õiguslikule alusele või seadusandlikule meetmele, ei pea selleks tingimata olema parlamendi poolt vastu võetud seadusandlik akt, ilma et see piiraks asjaomase liikmesriigi põhiseaduslikust korrast tulenevate nõuete kohaldamist. Selline õiguslik alus või seadusandlik meede peaks siiski olema selge ja täpne ning selle kohaldamine peaks olema eeldatav isikute jaoks, kelle suhtes seda kohaldatakse vastavalt Euroopa Liidu Kohtu („Euroopa Kohus“) ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale.

Põhjenduspunkt 45

Kui töödeldakse vastavalt vastutava töötleja juriidilisele kohustusele või kui töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või avaliku võimu teostamiseks, peaks töötlemise alus olema sätestatud liidu või liikmesriigi õigusaktis. Käesolevas määruses ei nõuta iga üksiku isikuandmete töötlemise toimingute reguleerimiseks eraldi õigusakti. Piisata võib õigusaktist, mille alusel tehakse mitu isikuandmete töötlemise toimingut vastavalt vastutava töötleja juriidilisele kohustusele või kui töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või avaliku võimu teostamiseks. Samuti peaks töötlemise eesmärk olema kindlaks määratud liidu või liikmesriigi õigusaktis. Lisaks võiks nimetatud õigusaktis olla sätestatud käesoleva määruse üldtingimused, millega reguleeritakse isikuandmete töötlemise seaduslikkust, kehtestatakse tingimused vastutava töötleja kindlaksmääramiseks, töötlemisele kuuluvate isikuandmete liik, asjaomased andmesubjektid, üksused, kellele võib andmeid avaldada, eesmärgi piirangud, säilitamise aeg ja muud meetmed seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks. See, kas avaliku huvi või avaliku võimu teostamisega seotud ülesannet täitev vastutav töötleja peaks olema avaliku sektori asutus või muu avalik-õiguslik või eraõiguslik füüsiline või juriidiline isik, näiteks kutseliit, tuleks samuti kindlaks määrata liidu õiguses või kui see on avalikust huvist lähtuvalt põhjendatud, sealhulgas tervishoiuga seotud eesmärkidel, nagu rahvatervis ja sotsiaalkaitse ning tervishoiuteenuste juhtimine, siis liikmesriigi õiguses.

Artikkel 5

Isikuandmete töötlemise põhimõtted

1. Isikuandmete töötlemisel tagatakse, et
  - a) töötlemine on seaduslik, õiglane ja andmesubjektile läbipaistev („seaduslikkus, õiglus ja läbipaistvus“);
  - b) isikuandmeid kogutakse täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärastel eesmärkidel ning neid ei töödelda hiljem viisil, mis on nende eesmärkidega vastuolus; [...]
2. Lõike 1 täitmise eest vastutab ja on võimeline selle täitmist tõendama vastutav töötleja („vastutus“).

Artikkel 6

Isikuandmete töötlemise seaduslikkus

1. Isikuandmete töötlemine on seaduslik ainult juhul, kui on täidetud vähemalt üks järgmistest tingimustest, ning sellisel määral, nagu see tingimus on täidetud:

[...]

c) isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja juriidilise kohustuse täitmiseks;

e) isikuandmete töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks;

f) isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, eriti juhul kui andmesubjekt on laps.

Esimese lõigu punkti f ei kohaldata, kui isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus oma ülesannete täitmisel.

2. Liikmesriigid võivad säilitada või kehtestada konkreetsemad sätted, et kohandada käesoleva määruse sätete kohaldamist seoses isikuandmete töötlemisega lõike 1 punktide c ja e täitmiseks, määrates üksikasjalikumalt kindlaks töötlemise konkreetset nõuded ja teised meetmed, et tagada seaduslik ja õiglane töötlemine, sealhulgas teiste andmetöötluste eriolukordade jaoks, nagu see on sätestatud IX peatükis.

3. Lõike 1 punktides c ja e osutatud isikuandmete töötlemise alus kehtestatakse:

a) liidu õigusega või

b) vastutava töötleja suhtes kohaldatava liikmesriigi õigusega.

Isikuandmete töötlemise eesmärk määratakse kindlaks selles õiguslikus aluses või see on lõike 1 punktis e osutatud isikuandmete töötlemise osas vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks. See õiguslik alus võib sisaldada erisätteid, et kohandada käesoleva määruse sätete kohaldamist, sealhulgas üldtingimusi, mis reguleerivad vastutava töötleja poolt isikuandmete töötlemise seaduslikkust, töötlemisele kuuluvate andmete liiki, asjaomaseid andmesubjekte, üksuseid, kellele võib isikuandmeid avaldada, ja avaldamise põhjuseid, eesmärgi piirangut, säilitamise aega ning isikuandmete töötlemise toiminguid ja -menetlusi, sealhulgas meetmeid seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks, nagu näiteks meetmed teiste andmetöötluste eriolukordade jaoks, nagu need on sätestatud IX peatükis. Liidu või liikmesriigi õigus vastab avaliku huvi eesmärgile ning on proportsionaalne taotletava õiguspärase eesmärgiga.

4. Kui isikuandmete töötlemine muul eesmärgil kui see, milleks isikuandmeid koguti, ei põhine andmesubjekti nõusolekul või liidu või liikmesriigi õigusel, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede, et tagada artikli 23 lõikes 1 osutatud eesmärkide täitmine, võtab vastutav töötleja selle kindlakstegemiseks, kas muul eesmärgil töötlemine on kooskõlas eesmärgiga, mille jaoks isikuandmeid algselt koguti, muu hulgas arvesse

a) seost nende eesmärkide, mille jaoks isikuandmeid koguti, ja kavandatava edasise töötlemise eesmärkide vahel;

b) isikuandmete kogumise konteksti, eelkõige andmesubjektide ja vastutava töötleja vahelist seost;

c) isikuandmete laadi, eelkõige seda, kas töödeldakse isikuandmete eriliike vastavalt artiklile 9 või süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud isikuandmeid vastavalt artiklile 10;

d) kavandatava edasise töötlemise võimalikke tagajärgi andmesubjektide jaoks;

e) asjakohaste kaitsemeetmete olemasolu, milleks võivad olla näiteks krüpteerimine ja pseudonümiseerimine.

Artikkel 12

Selge teave, teavitamine ja andmesubjekti õiguste teostamise kord

1. Vastutav töötaja võtab asjakohased meetmed, et esitada andmesubjektile artiklites 13 ja 14 osutatud teave ning teavitada teda artiklite 15–22 ja 34 kohaselt isikuandmete töötlemisest kokkuvõtlikult, selgelt, arusaadavalt ning lihtsasti kättesaadavas vormis, kasutades selget ja lihtsat keelt, eelkõige konkreetselt lapsele suunatud teabe korral. Kõnealune teave esitatakse kirjalikult või muude vahendite abil, sealhulgas asjakohasel juhul elektrooniliselt. Kui andmesubjekt seda taotleb, võib teave esitada suuliselt, tingimusel et andmesubjekti isikusamasust tõendatakse muude vahendite abil. [...]

Artikkel 13

Teave, mis tuleb anda juhul, kui isikuandmed on kogutud andmesubjektilt

[...]

3. Kui vastutav töötaja kavatseb isikuandmeid edasi töödelda muul eesmärgil kui see, milleks isikuandmeid koguti, esitab vastutav töötaja andmesubjektile enne andmete edasist isikuandmete töötlemist teave kõnealuse muu eesmärgi kohta ja muu asjakohase lõikes 2 osutatud täiendava teabe.

4. Lõikeid 1, 2 ja 3 ei kohaldata, kui ja sel määral mil andmesubjektile on see teave juba olemas. [...]

Artikkel 14

Teave, mis tuleb esitada juhul, kui isikuandmed ei ole saadud andmesubjektilt

1. Kui isikuandmed ei ole saadud andmesubjektilt, teeb vastutav töötaja andmesubjektile teatavaks järgmise teabe:

- a) vastutava töötaja ning asjakohasel juhul vastutava töötaja esindaja nimi ja kontaktandmed;
- b) asjakohasel juhul andmekaitseametniku kontaktandmed;
- c) isikuandmete töötlemise eesmärk ja õiguslik alus;
- d) asjaomaste isikuandmete liigid;
- e) asjakohasel juhul teave isikuandmete vastuvõtjate või vastuvõtjate kategooriate kohta;
- f) asjakohasel juhul teave selle kohta, et vastutav töötaja kavatseb edastada isikuandmed kolmandas riigis asuvale vastuvõtjale või rahvusvahelisele organisatsioonile, ning teave kaitse piisavust käsitleva komisjoni otsuse olemasolu või puudumise kohta või artiklis 46 või 47 või artikli 49 lõike 1 teises lõigus osutatud edastamise korral viide asjakohastele või sobivatele kaitsemeetmetele ja nende koopia saamise viisile või kohale, kus need on tehtud kättesaadavaks.

2. Peale lõikes 1 osutatud teabe esitab vastutav töötaja andmesubjektile järgmise teabe, mis on vajalik andmesubjekti suhtes õiglase ja läbipaistva töötlemise tagamiseks:

- a) isikuandmete säilitamise ajavahemik või, kui see ei ole võimalik, sellise ajavahemiku määramise kriteeriumid;
- b) kui isikuandmete töötlemine põhineb artikli 6 lõike 1 punktil f, siis teave vastutava töötaja või kolmanda isiku õigustatud huvide kohta;
- c) teave õiguse kohta taotleda vastutavalt töötlejalt juurdepääsu andmesubjekti puudutavatele isikuandmetele ning nende parandamist või kustutamist või isikuandmete töötlemise piiramist ning esitada vastuväide selliste isikuandmete töötlemisele, samuti teave isikuandmete ülekandmise õiguse kohta;

- d) kui isikuandmete töötlemine põhineb artikli 6 lõike 1 punktil a või artikli 9 lõike 2 punktil a, siis teave õiguse kohta nõusolek igal ajal tagasi võtta, ilma et see mõjutaks enne tagasivõtmist nõusoleku alusel toimunud isikuandmete töötlemise seaduslikkust;
- e) teave õiguse kohta esitada kaebus järelevalveasutusele;
- f) teave isikuandmete päritoluallika ning asjakohasel juhul selle kohta, kas need pärinevad avalikult kättesaadavatest allikatest,
- g) teave artikli 22 lõigetes 1 ja 4 osutatud automatiseeritud otsuste, sealhulgas profiilianalüüsi tegemise kohta ning vähemalt nendel juhtudel sisuline teave kasutatava loogika ja selle kohta, millised on sellise töötlemise tähtsus ja prognoositavad tagajärjed andmesubjekti jaoks.
3. Vastutav töötleja esitab lõigetes 1 ja 2 osutatud teabe:
- a) mõistliku aja jooksul pärast isikuandmete saamist, kuid hiljemalt ühe kuu jooksul, võttes arvesse isikuandmete töötlemise konkreetseid asjaolusid, või
- b) kui isikuandmeid kasutatakse andmesubjekti teavitamiseks, siis hiljemalt asjaomase andmesubjekti esmakordse teavitamise ajal, või
- c) kui isikuandmeid kavatakse avaldada teisele vastuvõtjale, siis hiljemalt andmete esimese avaldamise ajal.
4. Kui vastutav töötleja kavatab isikuandmeid edasi töödelda muul eesmärgil kui see, milleks isikuandmeid koguti, esitab vastutav töötleja andmesubjektile enne isikuandmete edasist töötlemist teabe kõnealuse muu eesmärgi kohta ja muu asjakohase lõikes 2 osutatud täiendava teabe.
5. Lõikeid 1–4 ei kohaldata, kui ja sel määral mil
- a) andmesubjektil on see teave juba olemas;
- b) selle teabe esitamine osutub võimatuks või eeldaks ebaproportsionaalseid jõupingutusi, eelkõige kui isikuandmeid töödeldakse avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- või ajaloouringute või statistilisel eesmärgil, eeldusel, et artikli 89 lõikes 1 osutatud tingimused on täidetud ja kaitsemeetmed kehtestatud, või sel määral mil käesoleva artikli lõikes 1 osutatud kohustus tõenäoliselt muudab sellise isikuandmete töötlemise eesmärgi saavutamise võimatuks või häirib seda suurel määral. Sellistel juhtudel võtab vastutav töötleja asjakohased meetmed andmesubjekti õiguste, vabaduste ja õigustatud huvide kaitsmiseks, sealhulgas teeb teabe avalikult kättesaadavaks;
- c) isikuandmete saamine või avaldamine on selgesõnaliselt sätestatud vastutava töötleja suhtes kohaldatavas liidu või liikmesriigi õiguses, milles nähakse ette asjakohased meetmed andmesubjekti õigustatud huvide kaitsmiseks, või
- d) isikuandmed peavad jääma salajaseks liidu või liikmesriigi õigusega reguleeritava ametisaladuse hoidmise kohustuse, sealhulgas põhikirjajärgse saladuse hoidmise kohustuse tõttu.

Artikkel 23

Piirangud

Vastutava töötleja või volitatud töötleja suhtes kohaldatavas liidu või liikmesriigi õiguses võib seadusandliku meetmega piirata artiklites 12–22 ja artiklis 34, samuti artiklis 5 sätestatud kohustuste ja õiguste ulatust, kuivõrd selle sätted vastavad artiklites 12–22 sätestatud õigustele ja kohustustele, kui selline piirang austab põhiõiguste ja -vabaduste olemust ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede, et tagada

[...]

- f) kohtusüsteemi sõltumatuse ja kohtumenetluse kaitse;

[...]

i) andmesobjekti kaitse või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse;

j) tsiviilõiguslike nõuete täitmise tagamine.

2. Eelkõige peab lõikes 1 osutatud seadusandlik meede sisaldama asjakohasel juhul konkreetseid sätteid vähemalt järgmise kohta:

a) töötlemise või selle kategooriate eesmärgid;

b) isikuandmete liigid;

c) kehtestatud piirangute ulatus;

d) kuritarvitamist või ebaseaduslikku andmetega tutvumist või nende edastamist tõkestavad kaitsemeetmed;

e) vastutava töötleja või vastutavate töötlejate kategooriate määratlus;

f) säilitamise ajavahemikud ja kohaldatavad kaitsemeetmed, võttes arvesse töötlemise või selle kategooriate laadi, ulatust ja eesmärki;

g) andmesobjektide õigusi ja vabadusi ähvardavad ohud ning

h) andmesobjektide õigus olla piirangust teavitatud, välja arvatud juhul, kui see võib mõjutada piirangu eesmärki.“

Euroopa Liidu põhiõiguste harta³:

„Artikkel 51

Reguleerimisala

Harta sätted on subsidiaarsuse põhimõtet arvesse võttes ette nähtud liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele ning liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral. Seepärast austavad nad õigusi, järgivad põhimõtteid ning edendavad nende kohaldamist oma asjaomase pädevuse kohaselt, võttes arvesse liidule aluslepingute muudes osades antud volituste piire.

Artikkel 1

Inimväärikus

Inimväärikus on puutumatu. Seda tuleb austada ja kaitsta.

Artikkel 7

Era- ja perekonnaelu austamine

Igäühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.

Artikkel 8

Isikuandmete kaitse

1. Igäühel on õigus oma isikuandmete kaitsele.

2. Andmeid tuleb töödelda asjakohaselt ning kindlaksmääratud eesmärkidel ja asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenähtud õiguslikul alusel. Igäühel on õigus tutvuda tema kohta kogutud andmetega ja nõuda nende parandamist.

3. Nende sätete täitmist kontrollib sõltumatu asutus.

---

³ ELT C 326, 26.10.2012, lk 391–407.

Artikkel 47

Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.

Igaühel, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, on selles artiklis kehtestatud tingimuste kohaselt õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus. Igaühel on õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus. Igaühel peab olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud. Isikule, kellel puuduvad piisavad vahendid, antakse tasuta õigusabi sellises ulatuses, mis tagab talle võimaluse kohtusse pöörduda.

[...]

Artikkel 52

Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine

1. Hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist tohib piirata ainult seadusega ning arvestades nimetatud õiguste ja vabaduste olemust. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt võib piiranguid seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.

[...]

Artikkel 54

Õiguste kuritarvitamise keeld

Harta sätteid ei või tõlgendada nii, nagu õigustaksid need tegevust või toimingut, mille eesmärk on mõne hartaga tunnustatud õiguse või vabaduse tühistamine või selle piiramine suuremal määral, kui hartaga on ette nähtud.“

V. Õiguskantsleri seisukoht**5.1. Konkreetse normikontrolli lubatavus**

11. Maakohus on leidnud, et EL-i õigus välistab TsMS-i eeltõendamismenetlust puudutavate normide kohaldamise selliselt, et nende alusel saaks anda (potentsiaalse) kostja isikuandmeid isikule, kes väidab, et soovib neid andmeid kasutada hagi esitamiseks. Maakohus järeldeb aga ühtlasi, et seda võimaldava normi puudumine on vastuolus põhiseadusega.

12. [Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse](#) (PSJKS) § 14 kohaselt võib Riigikohus asja lahendamisel kohtuotsuse või -määruse alusel tunnistada kehtetuks või põhiseadusega vastuolus olevaks õigustloova akti, välislepingu või selle sätte, samuti õigustloova akti andmata jätmise, mis on kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv.

13. Selleks et tekiks üldse võimalus taotluse lubatavust hinnata, peab normikontrolli algatanud kohus olema välja selgitanud kõik asja lahendamise seisukohalt olulised asjaolud ning õigusnorme õigesti kohaldanud.

14. Konkreetset normikontrolli ei saa läbi viia hüpoteetilises olukorras. Kohus peab olema tuvastanud asjaolud, millest nähtub isiku põhiõiguste rikkumise võimalus. Paraku on esimeseks probleemiks taotluse lubatavuse hindamisel juba see, et maakohu otsusest, millega konkreetne

normikontroll algatati, ei nähtu selgelt, kas maakohus leiab, et selline postitus on üldse tehtud. Samas kohtuasjas tehtud 25.03.2021 määruse punktist 7 leiab küll lause „Taotluses viidatud kommentaarid avaldas Facebook Ireland Ltd.“, kuid sellest ei ole võimalik üheselt järeldada, kas kohus tuvastas selle postituse avaldamise või võttis Facebookis avaldamise lihtsalt lähtekohaks, et esitada järgnev õigusanalüüs. Isiku põhiõigusi saab (potentsiaalse) kostja väljaselgitamist võimaldava normi puudumine rikkuda siis, kui tema väidetud olukord ka tegelikult esineb. Teiselt poolt, kui kohus leiab, et eeltõendamismenetluses ei ole (potentsiaalse) kostja isikuandmete töötlemine üldse võimalik, sest seda takistab EL-i õigusega kooskõlas oleva riigisisese normi puudumine, siis ei ole kohtul loogiliselt alust ka postituse olemasolu kohta tõendeid koguda, kuna see tähendab samuti kostja isikuandmete töötlemist. Laiemalt võttes ongi maakohus seadnud küsimuse alla selle, et TsMS ei tundu selles olukorras (kui oletada, et isiku väited faktiliste asjaolude kohta on õiged) andvat isikule kohtult abi saamise võimalust. Seetõttu ei välista antud juhul faktiliste asjaolude kohtu poolt tuvastamata jätmine konkreetse normikontrolli algatamise lubatavust. Praegusel juhul piisab, et on olemas isik, kes on esitanud kohtule väited enda õiguste rikkumise kohta ning on pöördunud kohtu poole (potentsiaalse) kostja kohta andmete saamiseks.

15. Ringkonnakohtud on leidnud, et sellises olukorras tuleks kohtul hinnata ka kohtuasja perspektiivikust. Selles võib kahelda, sest eeltõendamismenetluse regulatsioonis ei ole seda otsesõnu ette nähtud (nii kõnealuses asjas tehtud Tallinna ringkonnakohtu määruses 15.05.2021 2-21-4217 p 22 kui ka nt TlnRnKm 31.03.2020, 2-19-12734 punktid 14–15). Samuti ei ole ette nähtud, et eeltõendamismenetlusele kohaldataks hagimenetluse sätteid. Kui eeltõendamismenetlust kasutatakse hagimenetluses, siis võib eeldada, et kohus on hagi menetlusse võttes perspektiivikust juba kontrollinud (TsMS § 371 lg 2 p 1). Teisiti on see praeguses olukorras, kus eeltõendamismenetluse normide kohaldamine on kõne all juba enne hagi esitamist. Sellisel juhul saab perspektiivikuse hindamine toimuda menetluse üldpõhimõtete alusel (TsMS esimene pkt). TsMS § 8 lõike 2 alusel („Menetlussuhet reguleeriva seadusesätte puudumise korral kohaldab kohus sätet, mis reguleerib vaieldavale suhtele lähedast suhet.“) tuleb vajaduse korral kõne alla TsMS § 371 lõike 2 punkti 1 analoogia korras kohaldamine. Selle kohaselt võib kohus jätta hagiavalduse menetlusse võtmata, kui hageja õiguste rikkumine ei ole hagi alusena toodud faktilistele asjaoludele tuginedes üldse võimalik, eeldades, et hageja esitatud faktiväited on õiged. Praegusel juhul puudub selle sätte kohaldamise vajadus ja seega pole ka põhjust nõuda maakohtult selle sätte analoogia korras kohaldamist. Pole alust pidada kohtule tehtud taotlust ilmselgelt põhjendamatuks.

16. Selleks, et pidada isiku põhiõiguse tõhusat kaitset tagava normi puudumist põhiseadusega vastuolus olevaks, on esmalt vaja veenduda, et *mitte ükski kehtiv* norm ei võimalda isiku põhiõiguse tõhusat kaitset. Kohtuasja lahendamiseks tuleb seega järgmisena välja selgitada, kas kehtiva õiguse kohaselt on isikul võimalus sellises olukorras enda õigusi kaitsta TsMS eeltõendamismenetluse normide alusel (p 5.1.1) või mõnel muul õiguslikul alusel (p 5.1.2) või puudub isikul kehtiva õiguse kohaselt võimalus enda õigusi kaitsta (sarnaselt RKÜKo 16.05.2008, [3-1-1-88-07](#), p 13).

5.1.1. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eeltõendamismenetluse normide kohaldatavus

17. Praegusel juhul on erinevad kohtuastmed vaielnud TsMS §-des 244–250 reguleeritud eeltõendamismenetluse kohaldatavuse üle olukorras, kus taotleja soovib kohtu abi tõendite kogumisel, et seeläbi välja selgitada isik, kes avaldas tema kohta veebis (täpsemalt Facebooki grupis) faktiväiteid ja väärtushinnanguid, mis taotleja hinnangul on valed ja kohatud ning rikuvad seega tema õigusi.

18. Selles küsimuses on Eesti kohtutes tekkinud süsteemne vaidlus. Maakohtud ei näe alust sellistes menetlustes andmeid välja küsida, sest TsMS § 244 lõike 1 sõnastus sellist võimalust *expressis verbis* ette ei näe. Ringkonnakohtu praktika lahkneb. Mõnel juhul on ringkonnakohus maakohtuga nõustunud (vt nt Tallinna Ringkonnakohtu määrused asjades [2-20-18561](#) ja [2-20-19232](#)). Teistel juhtudel on ringkonnakohus nõudnud TsMS-i tõlgendamist viisil, mis võimaldab andmete väljanõudmist (vt nt Tallinna Ringkonnakohtu määrused asjades [2-19-13636](#), [2-21-9208](#), [2-21-2306](#), [2-20-3067](#) ja [2-21-4217](#)). Sellist lahendust on ringkonnakohtud põhjendanud sellega, et vastasel juhul oleks tegemist põhiseadusvastase olukorraga, sest laimaja isik jääks teadmata ja taotlejate õigus aule ja heale nimele kaitseta. TsMS § 371 lõike 1 punktist 11 tuleneb, et kohus ei võta hagiavaldust menetlusse muu hulgas juhul, kui hagiavalduses esitatud andmed kostja kohta ei võimalda isiku tuvastamist. Normikontrolli algatanud maakohus nõustub, et Riigikogu on normi kehtestamata jätmisega taotleja põhiõigust rikkunud. Samas leiab kohus, et see puudus ei ole eeltöendamismenetluse käigus kõrvaldatav. Taotleja põhiõiguse suhtes soodne lahendus on välistatud seetõttu, et see oleks vastuolus EL-i õigusega, mis omakorda on kehtestatud teiste isikute põhiõiguste kaitseks.

19. Enne seda, kui kohus saab hinnata, kas norm tuleks jätta kohaldamata, kuna see on vastuolus EL-i õigusega, tuleb hinnata, kas norm üldse riigisisese õiguse kohaselt lahendatavale olukorrale kohaldub.

5.1.1.1. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eeltöendamismenetluse normide kohaldatavus riigisisese õiguse kontekstis

20. TsMS § 244 lõike 1 kohaselt võib kohus poole taotlusel kohtumenetluse ajal või mõjuval põhjusel enne menetluse algatamist määrusega korraldada eeltöendamismenetluse, kui vastaspool sellega nõustub või kui võib eeldada, et tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda.

21. Kostja väljaselgitamise eesmärgil eeltöendamismenetluse kasutamise seab esmapilgul küsimuse alla juba asjaolu, et TsMS-i kohaselt on kostja tsiviilkohtumenetluse pool (TsMS § 205), mitte tõend. Tõend on TsMS § 299 lõike 1 kohaselt hoopis teave, mille alusel kohus teeb kindlaks, kas poolte nõudeid ja vastuväiteid põhjendavad või muud asja õigeks lahendamiseks tähtsad asjaolud on olemas või mitte (vrd küsimusega, *kes* pooled on). Mingist tõendist võib aga samas nähtuda, kelle vastu on nõude esitamist soovival isikul (hilisemal hagejal) mõistlik esitada nõue. Ükski tõend ei saa iseenesest määrata seda, kes kostja on, sest selle staatuse omandab tõendiga seotud isik alles siis, kui keegi otsustab tema vastu hagi esitada (TsMS § 205 lg 2: „Kostja on isik, kelle vastu hagi on esitatud.“). Enne hagi esitamist ei saagi seega tuvastada mitte kostjat, vaid mingi tõendiga seotud isikut. Selleks, et seotud isik välja selgitada, võib põhimõtteliselt olla sobiv tõendeid koguda eeltöendamismenetluse käigus.

22. Siin tuleb eristada kahte olukorda. Ühes olukorras teab hagi esitada sooviv isik kõiki võimalikke isikuid, kelle vastu võib olla mõistlik hagi esitada. Tõendi kogumist eeltöendamismenetluses soovitakse sellisel juhul selleks, et välja selgitada, kes neist teadaolevatest isikutest on kõige mõistlikum märkida kostjaks. Sellisel juhul ei pruugi tõendi kogumine kaasa tuua isikuandmete töötlemist. Teisel juhul ei ole potentsiaalsete kostjate ring hagi esitada soovivale isikule teada. Ta vajab kohtu abi selle isiku väljaselgitamiseks, kes kostjana kõne alla tuleb. Sellist laadi küsimuse lahendamiseks vajalike tõendite kogumine tähendab paratamatult isikuandmete töötlemist.

23. TsMS § 244 lõikel 1 on kaks alternatiivset kohaldamiseeldust. Esimese eelduse kohaselt on eeltõendamismenetluse algatamine võimalik siis, kui vastaspool sellega nõustub. Enne menetluse algust ei saa sellise tõendite kogumist – millest peaks nähtuma, kelle vastu on mõistlik hagi esitada – seada kuidagi sõltuvusse vastaspoole nõustumisest, sest vastaspool ei ole selleks hetkeks menetluslikult veel olemaski. Niisiis ei ole see alus selles olukorras kohalduv. Teine kohaldamiseeldus seab tingimuseks, et tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda. See säte võib teatud tüüpi olukordades kostja väljaselgitamiseks isegi põhimõtteliselt sobida – eeldusel, et kostja isik nähtub kuidagi sellistele tingimustele vastavatest tõenditest. Seda sätet ei saa aga kostja määramisel aluseks võtta kõigil juhtudel (teisiti oleks see juhul, kui saaks üleüldiselt eelduseks võtta, et tõendite kadumise või kahjustumise oht on olemas kõigil juhtudel, mil ei ole veel selge, kelle vastu on mõistlik nõue esitada – selline üldine eeldus ei pruugi aga mõnel juhul tõene olla). Teisisõnu ei sobi kasutada eeltõendamismenetlust kostja väljaselgitamiseks siis, kui ei ole tõendite kadumise või kahjustumise ohtu.⁴ Sellest iseenesest piisab, et järeldada abstraktselt, et seaduses puuduvad normid, mis tagaks kõigil juhtudel selleks vajaliku tõendi kogumise, et selgitada välja isik, kelle vastu on mõistlik esitada hagi. Konkreetse normikontrolli saab aga kohus algatada juhul, kui normide puudumine on takistuseks just selles kohtumenetluses.

24. Praegusel juhul saaks tõendina käsitada (ja koguda) teavet, millest nähtuvad postituse tegemine, selle sisu, postituse tegija Facebooki kasutajakontoga seotud andmed ning selle võrguseadme IP- ja MAC-aadressid, millelt postitus tehti. Võimalik võib olla saada teavet ka selle kohta, kes vastaval MAC-aadressil asuvat võrguseadet kasutab. Sellise teabe saamise eeldus eeltõendamismenetluse käigus on see, et nende asjaolude kohta käivad tõendid võivad kaduma minna või kahjustuda.⁵ Need on aspektid, mille suhtes oleks kohus saanud anda selgema hinnangu (üldisema „spetsiifilised kohaldamiseeldused pole täidetud“ asemel), sest andmete säilivuse küsimuse üldine käsitlemine ei eelda vältimatult isikuandmete töötlemist (küsimus on selles, millised asjassepuutuvad andmeandjad küsitavat teavet kui pika aja jooksul säilitavad ja/või säilitama peavad ja kas sellega seoses võib olla hagimenetluses võimatu seda teavet saada). Samas ei saa sellise hinnangu andmata jätmist pidada konkreetse normikontrolli algatamise takistuseks, kui kohus jõudis järelduseni, et eeltõendamismenetluse norme ei saa niikuinii kohaldada juba seetõttu, et nende kohaldamise välistab EL-i õigus.

25. Maakohtuga võib nõustuda selles, et eeltõendamismenetluse normid sellisele olukorrale ka normi kohaldamiseelduste mittetäitmise tõttu ei laiene, sest eeltõendamismenetluse mõtet arvestades peaks tõendite kadumise oht olema sellist laadi, mis ei võimaldaks ära oodata nende tõendite kogumist hagimenetluses. Sellise ohuga siin tegemist ilmselt ei ole, sest isegi kui postitus kustutatakse (näiteks hagi esitamisest teadasaamisel pahauskselt selleks, et võtta ära postituse tegemise ja sisu tõendamise võimalus), säilib selle kohta info Facebooki serverites veel mõnda aega. Praeguses olukorras on tegelik probleem hoopis selles, et kuna postituse tegijat ei teata, ei võimalda see alustada tema vastu hagimenetlust, kui andmeid pole võimalik saada juba enne hagimenetlust. See tuleneb TsMS § 371 lõike 1 punktist 11, mille kohaselt kohus ei võta

⁴ Sarnasele seisukohale on jõutud ka TsMS kommenteeritud väljaandes. Vt G. Lepik, U. Volens. TsMS § 244 komm 3.1.3.2 punktid a, c ja g – V. Kõve, I. Järvekülg, M. Torga, J. Ots (toim.). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk-d 1344 ja 1346. Vt ka riigikohtunik Malle Seppiku [tsiviiljasjas nr 2-16-14655](#) antud eriarvamuse punkt 10 ja Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 19.04.2017 [kohtumääruse 3-2-1-7-17](#) punkt 42.

⁵ TsMS kommentaarides rõhutus, et vastaspoole nõusolekuta on kohtul võimalik algatada eeltõendamismenetlus *üksnes* juhul, kui kohus leiab, et esineb tõendite kaotsimineku või nende kasutamise raskemaks muutumise oht. Vt G. Lepik, U. Volens TsMS § 244 komm 3.1.7 punkt b – V. Kõve, I. Järvekülg, M. Torga, J. Ots (toim.). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk 1351.

hagiavaldust menetlusse muu hulgas juhul, kui hagiavalduses esitatud andmed kostja kohta ei võimalda isikut tuvastada.

26. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes⁶ on TsMS § 244 lõike 1 eeskujuna nimetatud Saksamaa tsiviilprotsessiseaduse⁷ § 485 lõiget 1. Seda ja praeguse kohtuasja konteksti arvestades väärrib märkimist, et Saksamaal on sätte sõnastus valitud kitsamalt (ammendavalt on nimetatud konkreetset kogutavad tõendiliigid). Peale selle on laimamine Saksamaal süütegu (StGB § 187), mille korral esitatakse toimepanija väljaselgitamiseks politseile süüteo teade.

27. Tsiviilkohtumenetluse seadustik näeb ette, et kuigi üldjuhul kohaldab kohus menetlussuhet reguleeriva seadusesätte puudumise korral sätet, mis reguleerib vaieldavale suhtele lähedast suhet (TsMS § 8 lg 2), või selle puudumisel lähtub õiguse üldisest mõttest (TsMS § 8 lg 3), siis järgmisel erandjuhul ei tohi kohus seda teha: „Isiku põhiõigusi ja -vabadusi võib seejuures piirata üksnes juhul, kui see võimalus on ette nähtud seaduses.“ (samas). Seega välistab TsMS ka ise (oletatava) lünga ületamise tõlgenduse teel, kui sellega kaasneb isiku informatsioonilise enesemääramisõiguse riive.

28. Tõlgendust, mille kohaselt võiks potentsiaalse kostja väljaselgitamiseks toetuda TsMS-i eeltõendamismenetlust reguleerivatele sätetele (eelkõige § 244 lg 1), ei võimalda ka põhiseadus. Õigusnormide erinevate tõlgendusvõimaluste puhul tuleb küll eelistada põhiseadusega kooskõlas olevat tõlgendust (RKÜKo 22.02.2005, [3-2-1-73-04](#), p 35), kuid sellel on omad loomulikud piirid, mis tulenevad normi sõnastusest (arvestades mh ka *clara non sunt interpretanda*-põhimõttega). Üldkogu on öelnud õigesti: „Põhiseaduskonformse tõlgenduse hinnaks ei tohi olla õiguselgusetus“ (RKÜKo 16.05.2008, [3-1-1-88-07](#), p 31). Seega tuleb kohtul normi tõlgendades hinnata, kas see on kooskõlas õiguskindluse põhimõttega – kui ei ole, siis saab põhiseadusele vastava lahenduse saavutada normi põhiseadusega vastuolus olevaks (ja kehtetuks) tunnistamisega. Selle lahenduse eelis on see, et Riigikohtu otsuse resolutsioon nähtub Riigi Teatajast, s.t seda näeb igaüks seadusega tutvudes (seda arvestades on ka normi puudumise tuvastamine kohtuotsuse resolutsioonis kohane siduda seadusega, mille reguleerimisalasse selline norm muidu kõige paremini sobiks).

29. Riigikohus on viimati viidatud kohtuotsuses (samas) öelnud: „Isiku õigusi piirava täitevvõimu otsuse kohtus vaidlustamise tingimused ja kord peab olema sätestatud seaduse tekstis sedavõrd selgelt, et sellest on kõrvalise abita ja kohtupraktikat uurimata võimaline põhijoontes aru saada iga keskmine tähelepanelik isik. Kehtiv väärteomenetluse seadustik ega halduskohtumenetluse seadustik ei võimaldaks menetlusvälisel isikul, kelle õigusi ja vabadusi on kohtuvälise menetleja otsusega piiratud, piisavalt selgelt mõista, et ta võib oma õiguste kaitseks esitada kaebuse maakohtule või halduskohtule.“ Põhimõtteliselt sarnastel põhjustel peaks inimesele olema tsiviilkohtumenetluse seadustiku norme lugedes selgelt arusaadav, millistel tingimustel võib tema suhtes kohtumenetluse alustada veel enne hagi esitamist. Põhiseadusest tulenev selge seadusliku aluse nõue teenib põhimõtteliselt sama eesmärki, millele on viidatud EL-i andmekaitse üldmääruse põhjenduspunktis 41: piirangu ettenähtavus isikule, kelle isikuandmetega on tegemist. Kummalgi juhul ei peaks saama piirangu alusena kasutada normi, mille sõnastust arvestades ei ole piirang isikule ettenähtav. Niisiis, TsMS § 244 lõike 1 kohaldamise antud olukorrale välistab juba põhiseaduse selge seadusliku aluse (PS § 3 lõike 1 tähenduses) nõue.

⁶ G. Lepik, U. Volens. TsMS § 244 komm 2 – V. Kõve, I. Järvekülg, M. Torga, J. Ots (toim.). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk 1339.

⁷ Zivilprozessordnung, kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (21.10.2021).

Kokkuvõtvalt: tsiviilkohtumenetluse seadustiku eeltõendamismenetlust puudutavad normid ei ole kohaldatavad riigisisese õiguse kontekstis, sest nende sõnaselged eeldused ei ole täidetud ja nende normide kõnealusele olukorrale kohaldamine ei vastaks seadusliku aluse ja määratletuse nõudele.

5.1.1.2. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eeltõendamismenetluse normide kooskõla EL-i õigusega

30. Kui Riigikohus asub siiski seisukohale, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku eeltõendamismenetlus riigisisese õiguse kohaselt kohaldub praegusele olukorrale, siis tuleb võtta seisukoht, kas kõnealune regulatsioon on kooskõlas EL-i õigusega.

31. Alates 01.05.2018 reguleerib isikuandmete töötlemist isikuandmete kaitse üldmäärus. Erivaldkondades reguleerib isikuandmete töötlemist ka õiguskaitseasutuste direktiiv 2016/680,⁸ mis on Eesti õigusesse üle võetud 15.01.2019 jõustunud [isikuandmete kaitse seadusega](#) (IKS).

32. Kõnealuses kohtuasjas käsitletav teave kujutab endast isikuandmeid IKÜM artikli 4 lõike 1 punkti a mõttes, sest andmesubjekt on eelduslikult kohtule edastatud info põhjal võimalik tuvastada (tuvastamiseni jõudmine ongi andmetöötluse eesmärk; vt ka [Euroopa Kohtu lahend asjas C-582/14 Patrick Breyer vs. Saksamaa Liitvabariik, p-d 31–49](#)). Sealjuures pole aga kindel, et lahendatavat olukorda reguleerib IKÜM. Kohtupidamise ja erinevate andmekaitseregulatsioonide kohaldumise küsimusi on ülevaatlikult avanud 2020. aasta kohtute aastaraamatus riigikohtunik Nele Parrest ja Andmekaitse Inspektsiooni järelevalve juht Maris Juha.⁹ Viidatud artiklis toodud põhjendusi kordamata võib järeldada, et IKÜM-i kohaldamine riigisisesele kohtumenetlusele on vaieldav. Probleemi aktuaalsust illustreerib analoogses asjas tehtud [Irimaa High Court'i 19.05.2021 otsus](#), kus kohus pidas põhjendatuks küsida Euroopa Kohtult Euroopa Liidu õiguse tõlgendamise osas eelotsust. Menetlus lõppes paraku enne eelotsusetaotluse lahendamist, mistõttu Euroopa Kohtul ei tekkinud võimalust IKÜM-i ja harta sätete koostoimet ja kohaldumist puudutavat selgitada. Kuid isegi kui IKÜM-ist endast ei tulene, et see riigisisesele kohtumenetlusele kohaldub, siis näeb IKS § 2 punkt 1 ette IKÜM-i kohaldamise kohtumenetlusele menetlusseadustikes sätestatud erisustega. TsMS ei sisalda vaidlusalustes küsimustes erinorme. IKÜM-i kohaldumise üle otsustamist komplitseerib veelgi asjaolu, et praegusel juhul toimuks isikuandmete töötlemine juba enne hagi esitamist (ja ei ole kindlust, et hagi üldse esitatakse). Sellega seoses osutan [Euroopa Kohtu kohtujuristi Michal Bobeki arvamusele kohtuasjas C-620/19 \(Land Nordrhein-Westfalen vs. D.-H. T\)](#), kus kohtujurist leidis, et kui liikmesriigid saavad tsiviilkohtumenetluste usaldusvääruse ja aususe kaitsega seotud põhjustel kehtestada andmesubjektide õigustele (ja vastutavate töötlejate kohustuste) piiranguid, võib väita, et need reeglid peaksid põhimõtteliselt kehtima menetluse igas etapis (arvamuse p 122). Kohtujurist jätkas, et IKÜM artikli 23 lõike 1 punktis j kasutatud mõiste *tsiviilõiguslike nõuete täitmise tagamine* hõlmab ka kaitset tsiviilõiguslike nõuete eest ega piirdu vaid olukordadega, kus nõude olemasolu on juba kindlaks tehtud (punkt 124).¹⁰ Sellel, kas kohtumenetlusele kohaldub IKÜM otse või läbi viite, võivad olla ka sisulised erinevused õiguslikes tagajärgedes, mis tulenevad esmalt juba sellest, et viitelisel kohaldumisel sõltub kohtuasja asjaoludest, kas Euroopa Kohus on pädev eelotsusetaotluse küsimustele vastama.¹¹

⁸ ELT L 119, 04.05.2016, lk 89–132.

⁹ [Maris Juha, Nele Parrest. Arutama hakatakse andmesubjekti kaebust kohustamaks maakohut väljastama teavet andmesubjekti isikuandmete töötlemise kohta](#), Kohtute aastaraamat 2020.

¹⁰ [Euroopa Kohus \(EK\) nõustus](#) kohtujuristi seisukohaga selles, et EK-l ei ole pädevust eelotsusetaotluses esitatud küsimustele vastata ja seega ei väljendanud EK seisukohti kohtujuristi arvamuse teiste seisukohtade kohta. Vt [EKO 10.12.2020 C-620/19 Land Nordrhein-Westfalen vs. D.-H. T.](#)

¹¹ *Ibid.*

33. IKÜM artiklis 6 sätestatud seadusliku andmetöötuse alustena võivad antud asjas kõne alla tulla artikli 6 lõike 1 punktid c, e ja f.

34. IKÜM artikli 6 lõike 1 punkt c alusel on isikuandmete töötlemine seaduslik, kui isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja juriidilise kohustuse täitmiseks. Selle punkti kohaldamine tuleb eelkõige kõne alla seoses sellega, et Facebooki seisukohast võib andmete andmine kohtule olla käsitatav juriidilise kohustuse täitmisenä selle sätte tähenduses. Artikli 6 lõike 1 punkti e alusel on isikuandmete töötlemine seaduslik, kui see on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks. See säte on praegusel juhul asjakohane, sest tsiviilvaidluste lahendamise kohtu poolt on muu hulgas ka avalikes huvides ning selle raames teostab kohus avalikku võimu. Punktidele c ja e on ühine, et sama artikli lõigete 2 ja 3 järgi on nende kohaldamise eeldus riigisiseste õigusaktide kehtestamine. Nii sätestab ka IKÜM-i põhjenduspunkt 45, et kui töödeldakse vastavalt vastutava töötleja juriidilisele kohustusele (punkt c) või kui töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või avaliku võimu teostamiseks (punkt e), peaks töötlemise alus olema sätestatud liidu või liikmesriigi õigusaktis. Sellega seoses kohaldub ühtlasi põhjenduspunkti 41 nõue, et selline õiguslik alus või seadusandlik meede peaks olema selge ja täpne ning selle kohaldamine peaks olema eeldatav isikute jaoks, kelle suhtes seda kohaldatakse vastavalt Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale. Kui sellisel juhul on vaja piirata üldmääruses isikule antud kohustuste ja õiguste ulatust, siis üldmääruse artiklist 23 tuleneb muu hulgas, et seda võib teha seadusandliku meetmega (lg 1) ning see meede peab eelkõige sisaldama konkreetseid sätteid vähemalt järgmise kohta:

- a) töötlemise või selle kategooriate eesmärgid;
- b) isikuandmete liigid;
- c) kehtestatud piirangute ulatus;
- d) kuritarvitamist või ebaseaduslikku andmetega tutvumist või nende edastamist tõkestavad kaitsemeetmed;
- e) vastutava töötleja või vastutavate töötlejate kategooriate määratlus;
- f) säilitamise ajavahemikud ja kohaldatavad kaitsemeetmed, võttes arvesse töötlemise või selle kategooriate laadi, ulatust ja eesmärki;
- g) andmesubjektide õigusi ja vabadusi ähvardavad ohud ning
- h) andmesubjektide õigus olla piirangust teavitatud, välja arvatud juhul, kui see võib mõjutada piirangu eesmärki.

35. TsMS-i eeltõendamismenetlust puudutavad normid ei vasta isikuandmete töötlemise õigusliku aluse selguse (ja seetõttu ka mitte töötlemise ettenähtavuse) nõudele ning ei näe nõutava selgusega ette erisusi IKÜM-i nõuetest (nt artiklitest 12–14 tulenevatest andmesubjekti teavitamiskohustustest). Erisuste sätestamine oleks aga kohtumenetluse tõhusa toimimise tagamiseks äärmiselt vajalik.

36. Veel võib praeguses olukorras kõne alla tulla IKÜM artikli 6 lõike 1 punkt f, mille kohaselt isikuandmete töötlemine on seaduslik, kui isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, eriti siis, kui andmesubjekt on laps. Tsiviilõigusliku nõude esitamine on iseenesest kolmanda isiku õigustatud huvi (vt [Euroopa Kohtu 17.05.2021 otsus asjas C-597/19; Mircom International Content Management & Consulting \(M.I.C.M.\) Limited vs. Telenet BVBA](#), p 109). Järgnev IKÜM-i säte täpsustab, et seda punkti ei kohaldata, kui isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus oma ülesannete täitmisel. Siinkohal on küll lahtine, kas see tingimus on täidetud ka juba enne hagi

esitamist: siis, kui kohus küsib teise isiku isikuandmeid isiku jaoks, kes väidab, et tal on tsiviilõiguslik nõue. On võimalik, et Euroopa Kohus omistaks kohtu tegevusele selles olukorras pelgalt abistava iseloomu ja peaks punkti f antud olukorrale kohalduvaks. Selline seisukohavõtt ei ole siiski eriti tõenäoline, sest see looks paratamatult aluse avaliku võimu poolt isikuandmete töötlemiseks ilma selge õigusliku aluseta. Teisisõnu tekiks eraisikute väidetavatele õiguslikele huvidele viitamise kuritarvitamise võimalus. See säte jääb siiski asjakohaseks vähemalt küsimuses, kas taotleja võiks saada need andmed otse Facebookilt nõudes (vt arvamuse punktid 44-45). Kui Facebook peaks IKÜM artikli 6 lõike 1 punkti f kohaselt need andmed andma, aga sellest põhjendamatult keeldub, siis peaks EL-i õiguse kohaselt lõppastmes ikkagi riigisisese õiguses olema õigusnorm, mis annaks kohtule selge aluse sellisel juhul (potentsiaalse) kostja isikuandmeid töödelda.

37. Niisiis võib nõustuda maakohtu seisukohaga, mille kohaselt TsMS-i eeltöendamismenetlust puudutavate normide alusel (potentsiaalse) kostja isikuandmete töötlemine oleks vastuolus IKÜM-iga. Maakohtul võib olla õigus ka selles, et Euroopa Kohus võiks lugeda nimetatud sätetes toodud andmete säilitamiskohustuse (ja sellega seotud andmete väljaandmiskohustuse) EL-i õigusega vastuolus olevaks ka olukordades, kus säilitamiskohustuse panemise eesmärk on tsiviilnõuete esitamise tagamise võimaldamine (vt [EK 06.10.2020 otsus C-511/18, C-512/18 ja C-520/18](#) La Quadrature du Net jt ja [EK 02.03.2021 otsus C-746/18](#) Prokuratuur). Lisaks on võimalik, et siin oleks eeltöendamismenetluse normide kohaldamine vastuolus ka EL-i põhiõiguste hartaga – sõltuvalt sellest, kuidas selle sätteid nende omavahelises koostoimes tõlgendada tuleb. Ühelt poolt on kaalul õigus eraelu ja isikuandmete kaitsele (artiklid 7 ja 8) ja nende piiramise seadusliku aluse nõue ning teiselt poolt inimväärikuse kaitse (art 1; inimväärikuse kaitse hõlmab ka au ja hea nime kaitset). Samas võib riigil olla EL-i õigusest tulenevalt ka kohustus tagada, et isikutel oleks võimalik õigustatud huvi alusel andmeid saada. Nii on Euroopa Kohus enne IKÜM-i jõustumist kehtinud direktiivi põhjal järeldanud, et „sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mille alusel elektrooniliste teabe- ja sideteenuste pakkuja võib koguda ja kasutada nende teenuste kasutaja isikuandmeid ilma tema nõusolekuta üksnes siis, kui selline kogumine ja kasutamine on vajalik kasutaja poolt elektrooniliste teabe- ja sideteenuste konkreetse kasutuselevõtu võimaldamiseks ja arve esitamiseks, ilma et elektrooniliste teabe- ja sideteenuste üldise toimimise tagamise eesmärk võiks õigustada andmete kasutamist pärast vastava side toimumist“ ([Euroopa Kohtu lahend asjas C-582/14](#) Patrick Breyer vs. Saksamaa Liitvabariik p 64; siinkohal on aga oluline taas juhtida tähelepanu sellele, et EL-i direktiiv ja EL-i määrus on õiguslikult iseloomult erinevad ja EK seisukoht ei pruugi IKÜM-i põhjal olla samasugune). Sama järelduse võiks toetada ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta (kui harta sellele olukorrale ikka artiklit 51 arvestades kohaldub, vt ka arvamuse punkt 32 ja seal viidatud artikkel) artiklile 1, mille kohaselt inimväärikust (mis hõlmab ka au ja head nime) tuleb austada ja kaitsta, ning artiklile 47, mis näeb ette õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutelule. Samas sisaldab harta ka artikli 8 lõikes 2 nõuet, et isikuandmeid tuleb töödelda asjakohaselt ning kindlaksmääratud eesmärkidel ja asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenähtud õiguslikul alusel. Artiklis 54 on kehtestatud keeld tõlgendada harta sätteid nii, nagu õigustaksid need tegevust või toimingut, mille eesmärk on mõne hartaga tunnustatud õiguse või vabaduse tühistamine või selle piiramine suuremal määral, kui hartaga on ette nähtud. Ei ole selge, kuidas Euroopa Kohus neid norme omavahelises koostoimes antud olukorras kohaldaks. Seda saab Euroopa Kohus lõplikult otsustada eelotsuse menetluse raames.

5.1.1.3. Taotleja õiguste kaitse alternatiivsed võimalused

38. Järgnevalt on vaja välja selgitada, kas on olemas mõni muu alternatiiv (sh kehtiv õigusnorm), mis tagaks taotleja õiguse au ja hea nime kaitsele. Sellise normina tuleb esmapilgul kõne alla infoühiskonna teenuse seaduse (InfoTS) § 11 lõige 5.

39. Teisisõnu tuleb vastata küsimusele, kas Facebookile kohaldub InfoTS § 11 lõige 5, mille kohaselt peab infoühiskonna teenuse osutaja „esitama kohtule tema kirjaliku üksikpäringu alusel tõe tuvastamiseks tsiviilkohtumenetluse seadustikus ettenähtud alustel ja korras ning kohtu määratud tähtjaks olemasolevat teavet teenuse kasutaja kohta, kellele ta osutab andmete talletamise teenust. Üksikpäring käesoleva paragrahvi mõttes on päring teenuse kasutaja isikuandmete ja teenuse kasutaja edastatud teabe edastamise fakti, kestuse, viisi ja vormi kohta seoses konkreetse elektronkirja, konkreetse elektroonilise kommentaari või muu üksiksõnumi edastamisega seotud sideseansiga“. Selle seaduse Facebookile kohaldumise hindamine oleks olnud vajalik ka seoses selles seaduses sätestatud vastutuse piiramisega, arvestades seda, et maakohus pidas esimeses määruses selles kohtuasjas postituse tegijat ja Facebooki ühtmoodi teabe avaldajateks (ehk sisuliselt võrdselt vastutavaks).

40. InfoTS § 11 lõige 5 on võrreldes TsMS-i eeltõendamismenetluse sätetega isikuandmete töötlemise küsimuses oluliselt üksikasjalikum. Seda arvestades tuleb uuesti hinnata, kas see säte vastab põhiseadusele ja EL-i õigusele. Sättes on küll toodud eesmärk ja loetletud töödeldavad andmed (see muudab andmetöötlemise andmesubjektile kahtlemata paremini ettenähtavaks), kuid ei ole siiski ülejäänud üldmääruse nõuete kohaldumist välistavaid sõnaselgeid erandeid, mida näib riigisisiselt õigusest sellisel juhul nõudvat üldmääruse artikkel 23.

41. InfoTS § 11 lõike 5 alusel ei saa praegust olukorda lahendada ka seetõttu, et see on sisuliselt viitenorm: selle eesmärk on tagada selgus, et *kui* tsiviilkohtumenetluse seadustikus on alus ja kord kohtule teabe andmiseks, siis ei saa infoühiskonna teenuse osutaja keelduda teabe andmisest enda konfidentsiaalsuskohustusele viidates. See norm ei ole mõeldud ei kohtule ega kohtu poole pöörduvale isikule ega isikule, kelle isikuandmeid töötlemata hakataks, vaid n-õ igaks juhuks osutusena infoühiskonna teenuse osutajale. Praeguse normikontrolli olukorras ei ole tsiviilkohtumenetluse seadustikus vastavat alust. InfoTS § 11 lõiget 5 ei saa ka tõlgendada kohtule sellist alust andvana, sest see läheks vastuollu PS § 104 lõike 2 punktist 14 tuleneva nõudega, et kohtumenetluse seadusi saab vastu võtta ja muuta ainult Riigikogu koosseisu häälteenamusega. Iseenesest hääletas 62 Riigikogu liiget selle seaduse vastuvõtmise poolt, millega kehtestati InfoTS § 11 lõige 5 (vt Riigikogu 14.06.2006 istungi stenogramm [elektroonilise side seaduse, infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu \(913 SE\) kolmas lugemine](#)). Riigikohus on leidnud, et PS § 104 lõike 2 punktist 14 tuleneva nõude täitmiseks ei pea norm tingimata (kuigi see on eelistatav) olema kohtumenetluse seaduses, vaid piisab pelgalt koosseisu häälteenamuse nõude täitmisest (RKÜKo 09.04.2013, [3-3-1-82-12](#), p 29; RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 30).¹² Selline lähenemine võiks kõne alla tulla ainult normide puhul, mis ei reguleeri kohtu enda tegevust (nagu eespool viidatud esimeses kohtuasjas). Õigusemõistmisel otseselt kohtu tegevusega seotud küsimused peavad õiguskindluse (PS § 10) tagamiseks olema reguleeritud kohtumenetluse seadustikus.

¹² PS § 104 lõikes 2 nimetatud seadusi oleks konstitutsiooniliste asemel õigem nimetada konstitutsionaalseteks. Vt M. Ernits. Õiguskantsler. Juridica 2003/1, lk 14–17, allmärkus nr 110 edasiviitega A.-T. Kliimann'ile ja E. Talvikule. Konstitutsioonilisi seaduseid on Eestis kolm: Eesti Vabariigi põhiseadus, Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seadus ja Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus.

42. Kui InfoTS § 11 lõike 5 kohaldamine probleemi ei lahenda, tuleb järgmiseks küsida, kas isiku põhiõiguste tõhusat kaitset ei võimalda piisavalt juba Facebooki loodud teavitamissüsteemi kasutamine, mille abil on võimalik postitus kustutada. Seda ei saa siiski pidada piisavalt tõhusaks alternatiiviks peamiselt kahel põhjusel. Esiteks võib postituse avaldamisega juba kahju tekkinud olla (teade võib olla juba pikalt üleval olnud). Kustutamisega ei saa juba tekkinud (maine)kahju kõrvaldada. Kontoomanikku, grupi haldajaid või koguni portaalipidajat on põhimõtteliselt õige pidada vastutavaks sellise kahju eest, mis on tekkinud pärast seda, kui ta oleks omalt poolt pidanud täitma kohustuse isiku õigusi rikkuv postitus viivitamata kustutada (näitena sellest, et selline kontoomaniku vastutus kellegi teise tehtud teate puhul võib üldse põhimõtteliselt võimalik olla, vt: [EIK suurkoja 02.09.2021 otsus nr 45581/15](#) asjas Sanchez vs. Prantsusmaa; siin on küll küsimus konkreetselt lausa vihakõnet sisaldavas postituse kommentaaris ja selle viivitamata kustutamata jätmise eest kontoomanikule karistusõigusliku vastutuse kohaldamise vastavuses EIÕK-le). Seega ei pruugi kontoomanikult, grupi haldajatelt või koguni portaalipidajalt olla võimalik saada kahjuhüvitist (või vähemalt mitte kogu kahju ulatuses). Enne kustutamist tekkinud kahjuga seoses peaks nõude esitamiseks ikkagi püüdma jõuda teate tegeliku ülespanijani. Teiseks ei anna teate kustutamine samaväärset õiguste rikkumisest hoidumise efekti, nagu annab õiguste rikkuja isiku väljaselgitamine ja tema kohustamine õiguste taastamiseks (sh valeväidete ümberlükkamine, kohatute väärtushinnangute avaldamise õigusvastasuse tuvastamine) ja kahju hüvitamiseks. Õiguste rikkuja võib samasisulise teate avaldada mujal. Isiku õiguste tõhusaks kaitseks ei saaks pidada ka seda, kui ta peaks ükshaaval kõigi nende avaldamisjuhtude põhjal kustutamisinõudeid esitama, kuigi tal ei ole võimalustki kunagi teate autorini jõuda.

43. Eeltõendamismenetluse algatamise taotluses on väidetud, et taotleja pöördus juba Facebooki kaudu postituse tegija poole, kes ei vastanud ja blokeeris taotleja. Eeldades, et see väide on õige (ka selle suhtes ei pidanud maakohus antud juhul selgelt seisukohta võtma, kui selle väite kontrollimiseks postituse tegija isikuandmete töötlemist takistab PS või EL-i õigus), on probleemi lahendamine otse postituse tegijaga suheldes taotlejast mitteolenevatel põhjustel ebaõnnestunud.

44. Maakohus viitab [Euroopa Kohtu otsusele C-13/16 Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvalde vs. Rīgas pašvaldības SIA 'Rīgas satiksme'](#), mis on tehtud varem kehtinud direktiivi sarnase sõnastusega sätte alusel. Selle otsuse resolutsioonis järeldeb Euroopa Kohus ühelt poolt, et direktiivi selline sätte ei kohusta avalikustama kolmandale isikule isikuandmeid, mis võimaldavad kolmandal isikul esitada tsiviilkohtusse taotluse kahju hüvitamiseks. Teiselt poolt järeldeb Euroopa Kohus (samuti resolutsioonis), et direktiiviga ei ole vastuolus, kui riigisisene õigus sellise avaldamise ette näeb. Maakohus toob sellele lahendile viidates küll õigesti välja, et see on tehtud enne IKÜM-i jõustumist, aga ei ole samas ilmselt piisavalt tähelepanu pööranud sellele, et IKÜM artikli 6 lõike 1 punkt f kohaldub vastutavale töötlejale otse, sest erinevalt EL-i direktiivist on EL-i määrus otsekohalduv. Seega võib arvata, et IKÜM-i pinnalt võib Euroopa Kohus asuda seisukohale, et selle alusel võib Facebookil olla kohustus andmed välja anda õigustatud huviga kolmandale isikule.

45. Niisiis ei ole välistatud, et Facebook selle sätte alusel taotlejale endale postituse tegija andmed välja annab (seega vajab keeldumise üldtuntud asjaoluks pidamine täiendavat põhjendamist, nt Facebooki vastuste analüüsi põhjal), aga selles ei saa ka kindel olla (kõnealuse kohtuasja asjaoludel laieneb sellisele olukorrale IKÜM art 6 lg-st 4 tulenev kaalutusõigus). Kui Facebook keelduks, peaks isik andmete saamiseks ikkagi kohtu poole pöörduma. Seda arvestades ei peaks kohus saama abi andmisest keelduda *ainuüksi* seetõttu, et andmete saamine võib olla võimalik ka otse Facebookilt küsides. Üldiselt võib pidada sobivaks lahenduseks, et andmete algsest kogumiseesmärgist erineval eesmärgil kolmandale isikule edastamise küsimus antakse kohtu lahendada. Nii saab kõiki osapooli puudutavad olulised aspektid välja selgitada ning

omavahel vastanduvaid õigusi kohaselt ja viivitamata kaaluda. Kui seada eelduseks, et kõigepealt pöörduakse portaalipidaja poole, oleks sisuliselt tegemist kohustusliku kohtueelse menetlusega. Arvestades, et tegemist on isiku jaoks eeldatavalt kiireloomulise küsimusega, ei ole sellise nõude esitamine õigustatud. Sellises olukorras tagaks isiku õiguste kõige tõhusama kaitse võimalus kohe kohtu poole pöörduda.

46. Praegusel juhul oli Facebookis avaldatud teate juures näha selle tegija täisnimi. Seega võiks küsida, kas asja ei saa lahendada sellenimelise isiku vastu kohe hagi esitamisega. Võttes arvesse eespool (vaata arvamuse II peatükk) kirjeldatud võimalusi, mis lubavad veebiportaalis enda isikut varjata, võib olla möödapääsmatu kostja väljaselgitamiseks siiski lisaandmeid küsida. Seega ei saa esmalt kindel olla, et veebiportaalis teate postitanud isik tegi postituse oma nime all. Lisaks on võimalik, et samanimelisi isikuid on mitu. Hagimenetluse käigus oleks küll võimalik (potentsiaalse) kostja kohta tõendeid koguda ja nende põhjal ka vajaduse korral kostja asendada (TsMS § 208). Samas on hagi valele isikule esitamisega paraku võimalik sellele isikule kahju tekitada (vt nt RKTKo 06.06.2018, [2-16-14655](#)). Üksnes nime kokkulangevuse põhjal ei tohiks seega julgustada hagi n-ö huupi esitama. Põhimõtteliselt sarnasel põhjusel (ja arvestades ka eelmises punktis väljatoodut) ei saa antud juhul kohaseks alternatiiviks pidada ka portaalipidaja ehk Facebooki vastu hagi esitamist (välja arvatud juhul, kui Facebook on omalt poolt rikkunud oma kohustust õigusi rikkuv teade viivitamata kustutada). Pealegi kerkib hagimenetluses (potentsiaalse) kostja isikuandmete töötlemisel sarnaselt EL-i õigusest tuleneva takistuse esinemise küsimus.

47. Siinkohal on piisavalt alust järeldada, et kirjeldatud olukorras puudub norm (potentsiaalse) kostja andmete väljanõudmiseks.

5.1.1.4. Järeldus konkreetse normikontrolli lubatavuse kohta

48. Kohtuvaidluses lahendatavas olukorras pörkavad kokku mitme isiku põhiõigused. Ühelt poolt on kaalul taotleja põhiõigus au ja hea nime kaitsele (PS § 17), mis sisaldab nii tõrje- kui ka kaitsepõhiõigust ehk annab õiguse nõuda avalikult võimult kaitset (sh selleks vajalikku menetlust ja korraldust) teise eraisiku poolt au ja hea nime vastu suunatud rünnete eest. Isiku au ja head nime (PS § 17) on võimalik kahjustada nii tegelikkusele mittevastava asjaolu kui ka kohatu väärtushinnangu õigusvastase avaldamisega (RKTKo 18.02.2015, [3-2-1-159-14](#), p 10). Ebaõigete andmete ümberlükkamiseks, kohatute väärtushinnangute õigusvastasuse tuvastamiseks ja ka kahju täiel määral hüvitamiseks tuleb rikkuja isik kindlaks teha.

49. Teiselt poolt on kaalul postituse tegija väljendusvabadus (PS § 45) ja tema isiku väljaselgitamiseks vajaliku isikuandmete töötlemise seoses informatsioonilise enesemääramisõiguse kaitse (PS § 26; [RKTKo 26.06.2013, 3-2-1-18-13](#), p 14). Informatsiooniline enesemääramisõigus on siin kõigepealt asjakohane vabaduspõhiõigusena, kuna andmeid töötles esmalt kohus ehk avalik võim. Teiseks on informatsiooniline enesemääramisõigus siin asjakohane ka kaitsepõhiõigusena, sest annab õiguse nõuda avalikult võimult kaitset (sh selleks vajalik menetluse ja korralduse loomist) enda isikuandmete kaitseks teise eraisiku eest. Mõnel äärmuslikul juhul – eelkõige siis, kui andmeid küsitakse pahauskelt – on andmete väljaandmise tulemusena võimalik ka teiste põhiõiguste piiramine (nt nn vilepuhuja isiku teatavakssaamisel võivad ohtu sattuda koguni tema elu ja tervis). Teiselt poolt on ühtlasi kaalul ka nende isikute põhiõigused, keda võidakse kohustada postituse autori isikuandmeid välja andma – selleks kohustamise võimalus võib näiteks piirata ettevõtlusvabadust, sest andmete väljanõudmine võib negatiivselt

mõjutada ettevõtte pakutava teenuse kasutatavust ning põhjustada nõude täitmisega seoses ettevõttele ka otseseid kulusid.

50. Kõnealuse juhtumi asjaolud on erilised selle poolest, et kohus ei ole siin jätnud riigisiseseid õigusnorme kohaldamata mitte seetõttu, et need oleks kohtu hinnangul põhiseadusega vastuolus, vaid seetõttu, et nende kohaldamise välistab kohtu hinnangul EL-i õigus. Kuna selline tulemus jätab samas kohtu hinnangul kaitseta taotleja põhiõiguse, siis on kohus ühtlasi algatanud konkreetse normikontrolli normi puudumise põhiseaduspärasuse küsimuses. Sisuliselt leiab maakohus, et Riigikogu on normi kehtestamata jätmisega rikkunud taotleja põhiõigust, aga see puudus ei ole eeltõendamismenetluse käigus kõrvaldatav, sest taotleja põhiõiguse suhtes soodne lahendus on välistatud seetõttu, et see viiks omakorda vastuoluni EL-i õigusega, mis omakorda on kehtestatud teiste isikute põhiõiguste kaitseks.

51. Sellise taotluse lubatavuse hindamisele on vaja läheneda varasemast erinevatel alustel. Kui (potentsiaalse) kostja isikuandmete töötlemise selles olukorras välistab EL-i õigus, siis on tõendite kogumise taotlejal põhiõigus sellele, et Riigikohus kui põhiseaduslikkuse järelevalve kohus võtaks seisukoha esmalt küsimuses, kas normi puudumine on taotleja põhiõigustega vastuolus, ning teiseks küsimuses, kas see puudus on kõrvaldatav taotleja põhiõiguste kaitseks tehtava kohtuotsuse resolutsiooniga või jääb taotlejale üksnes (sisuliselt väga piiratud) võimalus nõuda [riigivastutuse seaduse § 14](#) alusel õigustloova akti andmata jätmisega tekitatud kahju hüvitamist. Seega on konkreetne normikontroll lubatud.

5.2. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust (potentsiaalse) kostja isikuandmete väljanõudmist võimaldava normi puudumise põhiseaduspärasus

52. Nagu eespool selgitatud (vaata arvamuse punkt 48), tuleneb PS §-st 17, et inimesel, kelle au ja head nime on teine isik enda väljendusega kahjustanud, peab olema võimalik saada kohtu abi selgitamiseks välja, kes on kahju tekitanud isik. Tsiviilkohtumenetluse seadustikus ei ole vastavat selget regulatsiooni. Seega **on põhiseaduse §-ga 17 vastuolus sellise regulatsiooni puudumine tsiviilkohtumenetluse seadustikust, mis näeks selgelt ette võimaluse saada kohtult abi potentsiaalse kostja isikuandmete väljaselgitamiseks.**

53. Tulenevalt põhiõigusest informatsioonilisele enesemääramisõigusele tuleb sellise normi kehtestamisel ühtlasi ette näha kohased normid potentsiaalse kostja kaitseks. Siinkohal tuleb silmas pidada võimalust, et tegelikult küsitakse andmeid muul eesmärgil kui kohtule kirjeldatud (s.t andmeid küsitakse pahauskselt, nt õigusrikkumisest teada andnud vilepuhuja ülesleidmiseks). Kohaseks kaitsemeetmeks oleks selline regulatsioon, mis näeks ette, et kohus ei anna kuni hagi esitamiseni andmeid välja, vaid jääb poolte suhtlust (kohtuvälise kokkuleppe saavutamise võimaluse väljaselgitamiseks) vahendama vähemalt kuni hagi esitamiseni. Seni, kuni isik ei ole veel kohtulegi teada, peaks kohtul olema kohustus määrata selle isiku esindajaks advokaat, kes kaitseks isiku eeldatavaid huve tõendite kogumisel (sarnaselt TsMS § 248 lõikega 2 – selle järgi on küll kohtul kaalutusõigus otsustada, kas esindaja määrata või mitte). Reguleerida tuleb ka see, et kui kohus saab isiku teada, siis tuleb kohtul see isik menetlusse kaasata, et küsida tema arvamust.

54. Peale normi puudumise põhiseadusvastasuse otsustamise peab kohus lahendama veel küsimuse, millised on seda arvestades kohtu volitused konkreetse kohtuasja lahendamisel. On kaheldav, kas kohtu resolutsiooniga on võimalik saavutada eelmises lõigus kirjeldatud regulatsiooni taset sel määral, et selle teise isiku põhiõigused oleksid põhiseadusega nõutaval määral tagatud (ettenähtavus kannatab niikuinii). Ühest küljest on au ja hea nime tõhusaks kaitseks

vajalik, et *avalik võim* töötleks teise isiku isikuandmeid, aga selliseks vabaduspõhiõiguse piiramiseks seaduslikku alust samas veel ei ole. Teisisõnu tekib küsimus, kas kohtuotsusega saab asendada vabaduspõhiõiguse piiramise seaduslikku alust (ja sellega seoses vajalikke soorituspõhiõiguslikke tagatise) või tuleb kohtul ära oodata, millal Riigikogu vastava regulatsiooni kehtestab.

55. Vabaduspõhiõiguse piiramise puhul tuleb eristada kolme olukorda: 1) avalik võim piirab inimese vabaduspõhiõigust, ühegi teise isiku põhiõigused puudutatud ei ole; 2) teine eraisik piirab inimese vabaduspõhiõigust (potentsiaalselt vabaduspõhiõiguste kolmikmõju olukord) 3) avalik võim piirab ühe isiku vabaduspõhiõigust teise isiku põhiõiguste kaitseks (põhiõiguste kolmikmõju olukord). Esimesena kirjeldatud olukorras peab kahtlemata olema seaduslik alus. Kui seda pole, siis ei tohi avalik võim tegutseda. Esimeses olukorras ei tingi avaliku võimu tegevusetus kellegi teise põhiõiguste piiramist – erinevalt kolmandast olukorrast. Kui avalik võim siiski tegutseb, siis on see põhimõtteliselt isikule, kelle vabaduspõhiõigust seadusliku aluseta piirati, ettenähtamatu: ta ei saanud sellise tagajärjega enda valikuid tehes arvestada. Kui kohus üldse tohib kolmandana kirjeldatud olukorras seaduslikku alust asendada, siis on ilmselt kohane anda Riigikogule esmalt tähtaeg enne kohtulahendi jõustumist regulatsiooni kehtestamiseks (tähtaja ületamisel toimuks sellisel juhul küll ikkagi piirangu seadusliku aluse asendamine kohtulahendiga). Kohtuotsusega piiramiseks aluse loomine kohtule endale on vähem problemaatiline, kui oleks selle loomine kohtuotsusega täidesaatvale võimule, aga kui põhiseadusega kooskõlas on esimene, siis on raske välistada ka teist. Riigikohtul tuleb seega võtta seisukoht, kas ja mis tingimustel saab kohus oma otsusega luua ühe isiku põhiõiguste kaitseks seadusliku aluse teise isiku põhiõiguste piirangule.

56. Kui jääda ootama Riigikogu poolt regulatsiooni kehtestamist, võib see konkreetse kohtuasja jaoks faktiliselt tähendada seda, et küsitud andmed ei ole enam selleks ajaks säilinud. Iseenesest näeb RVastS § 14 lõige 1 õigustloova akti andmata jätmisega tekitatud kahju korral ette selle hüvitamise aluse, kuid see kohaldub vaid väga kitsastel tingimustel: kahju peab olema põhjustatud avaliku võimu kandja kohustuste olulise rikkumisega ning isik peab kuuluma õigustloova akti andmata jätmise tõttu eriliselt kannatanud isikute rühma. Seda lävendit ei ole praeguse kohtuasja asjaoludel ilmselt kohtupraktikat silmas pidades võimalik ületada.

57. Konkreetse normikontrolli kontekstis võib seda kahe isiku põhiõiguste konflikti olla võimalik lahendada veel *ex iniuria ius non oritur*-põhimõtte kohaselt ehk õigusrikkumisest ei saa tekkida õigust. Seda konkreetsele olukorrale kohandades võib sedastada, et isik, kes teise isiku au ja head nime kahjustab, peab arvestama võimalusega, et see teine isik võib kohtusse pöörduda ning kohus seisab igati selle eest, et sellist hagi oleks võimalik tõhusalt menetleda.

58. Põhiseaduslikult problemaatiline on ka see, et eeltõendamismenetluses antud ringkonnakohtu määrust ei saa Riigikohtusse edasi kaevata. Praegune olukord ilmestab seda hästi: ka ringkonnakohtute lahendid selles küsimuses on lahknud. Olukorras, kus ringkonnakohtu lahendi tulemusena on hagi esitamine sisuliselt välistatud, ei ole võimalik seda küsimust tõstatada ka hiljem nn põhimenetluses Riigikohtuni edasi kaevates. Ainuke võimalus küsimuse Riigikohtu ette viimiseks ongi see, kui mõni kohtutest alustab konkreetset normikontrolli. Selles küsimuses on *mutatis mutandis* asjakohased [õiguskantsleri 17.11.2014 arvamuses toodud seisukohad](#) (vt alates p 26).

59. Ka vahetult põhiseadusele tuginedes asja lahendades on olemas oht, et selline tulemus on EL-i õigusega vastuolus. EL-i põhiõiguste harta artikli 8 lõige 1 sätestab isikuandmete kaitse põhiõigusena ning sama artikli lõike 2 esimene lause näeb muu hulgas ette, et selliseid andmeid tuleb töödelda asjaomase isiku nõusolekul või muul *seaduses* ettenähtud õiguslikul alusel. Ka harta

artikli 52 lõike 1 esimene lause näeb ette, et hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist tohib piirata ainult *seadusega*. [Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohta antud selgitustes](#)¹³ (harta selgitused) ei ole *seaduse* mõistet lähemalt avatud. Kui sisustada seda mõistet EL-i isikuandmete kaitse üldmääruse põhjenduspunktile 41 tuginedes (eeldades, et selle põhjenduspunkti selgitus ise on hartaga kooskõlas), siis ei tähenda see küll nõuet, et õiguslik alus tuleneks just parlamendi vastuvõetud õigusaktist. Siiski on kaheldav, kas *seaduseks* nende sätete tähenduses saab olla (põhiseaduse väga üldisele regulatsioonile tuginev) kohtuotsus. Põhiõiguse piiramine vahetult kohtulahendiga (kuigi see võib tugineda põhiseaduse üldisele sättele) ei ole isikule ilmselt piisavalt ettenähtav, nagu on nõutud eelviidatud põhjenduspunktis. Niisiis on olemas võimalus, et EL-i õigusega vastuolus on nii TsMS-i eeltõendamismenetluse normide kohaldamine kui ka (potentsiaalse) kostja andmete väljanõudmine kohtu poolt põhiseaduse nõuetest tulenevalt.

60. Teisalt on harta artiklis 54 öeldud: „Harta sätteid ei või tõlgendada nii, nagu õigustaksid need tegevust või toimingut, mille eesmärk on mõne hartaga tunnustatud õiguse või vabaduse tühistamine või selle piiramine suuremal määral, kui hartaga on ette nähtud.“ Artikli 54 kohta antud selgitustes on selle sätte eeskujuna välja toodud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 17, mille sõnastus on järgmine: „Midagi käesolevas konventsioonis ei või tõlgendada selliselt, et see annab mingile riigile, isikute grupile või üksikisikule õiguse tegevuseks või teoks, mille eesmärgiks on konventsiooniga sätestatud ükskõik missuguste õiguste või vabaduste kaotamine või nende piiramine suuremal määral kui see on ette nähtud konventsioonis.” Sellest nähtuvalt laieneb artiklis 54 sätestatu ka üksikisikule. Sisuliselt võib seda kõrvutada *ex iniuria ius non oritur*-põhimõttega (õigusrikkumisest ei saa tuleneda õigust). Kuna harta artikkel 1 kaitseb inimväärikust, siis võib sellest järelduda, et harta artiklist 8 ja artikli 52 lõikest 1 tulenev põhiõigus, et isikuandmete kaitse piirang oleks sätestatud seadusega, ei saa üldse kaitsta isikut, kelle suhtes on tekkinud kahtlus, et ta on väljendudes teise isiku au ja head nime kahjustanud. Ei ole selge, kuidas EL-i õiguse sätteid omavahelises koostoimes kohalduvad.

5.3. Vahejärelalus

61. Eelnevast nähtub, et TsMS § 244 ei ole (potentsiaalse) kostja väljaselgitamiseks sobiv õiguslik alus, sest sätte kõnealusele olukorrale kohaldamine ei vastaks PS § 3 lõikest 1 tulenevale seadusliku aluse ja õigusselguse nõudele. Kostja andmeid ei ole võimalik saada ka ühegi teise selge riigisisese või EL-i õiguse normi abil. Küsimus taandub seega kohtu õigusele asendada puuduv õigusnorm oma lahendiga (teisisõnu küsimusele, kas see on nõutav lähtuvalt EL põhiõiguste hartast ja põhiseadusest). Kui kohtu sellist õigust tunnustada, oleks olukord potentsiaalse kostja jaoks ootamatu (PS § 10).

5.4. EL-i õiguse põhiseaduse aluspõhimõtetele vastavuse kontrollimine

62. Kui Riigikohus otsustab küsida Euroopa Kohtult eelotsust, leides, et EL-i õigust on võimalik tõlgendada nii selliselt, et see välistab puuduva isikuandmete töötlemise normi kohtulahendiga asendamise, kui ka selliselt (eeltooduga vastupidiselt), et see nõuab sellist asendamist, tuleks mõelda järgnevale. Kui peaks õigeks osutama, et ühelt poolt EL-i õigus välistab (potentsiaalse) kostja andmete väljanõudmise kohtu poolt ning teiselt poolt põhiseadus nõuab seda kohtult (või vastupidi), siis tuleb järgnevalt otsustada, kuidas see konflikt lahendada.

¹³ ELT C 303, 14.12.2007, lk 17–35.

63. Kui Euroopa Kohus asub seisukohale, et Eesti peaks lubama seadusliku aluse asendamist kohtulahendiga, siis tuleb Riigikohtul võtta seisukoht, kas selline tulemus on kooskõlas põhiseaduse aluspõhimõtetega (eelkõige PS § 3 lg 1 seadusliku aluse nõue vabaduspõhiõiguse piiramisel).

64. Eeltoodust sõltumata on Riigikogul kahtlemata kohustus luua kõikide kohtumenetluses osalevate isikute õigusi ja kohustusi tagav selge õigusraamistik.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Erkki Sven Margna 693 8430
ErkkiSven.Margna@oiguskantsler.ee

Liina Lust-Vedder 693 8429
Liina.Lust-Vedder@oiguskantsler.ee

Karolin Soo 693 8410
Karolin.Soo@oiguskantsler.ee